

Vem blir riktkarl för årets avtalsrörelse?

Tidskriften Ekonomisk Debatt ska bidra till det ekonomiska åsiktsutbytet genom forskningsbaserade inlägg. Ett klart exempel på att Ekonomisk Debatt kan initiera en bred diskussion som även involverar beslutsfattare är Lars Calmfors artikel "Kris i det svenska avtalssystemet?" från nr 1 2008. Han ifrågasatte att den svenska lönebildningsmodellen med industrin som det normsättande avtalsområdet är långsiktigt hållbar och föreslog att tjänstesektorn i stället borde vara löneledande. Calmfors utgångspunkt för en principiell diskussion var tendenser till avsteg från normen att industrin är löneledande i 2007 års avtalsrörelse.

Artikeln inspirerade Medlingsinstitutet till en konferens med arbetsmarknadens parter i november 2008, vilken sammanfattas i skriften *Vem ska bestämma takten?* (www.mi.se). Artikeln fick också ett svar från företrädare för Industrins Ekonomiska råd i nr 5 2008 av Ekonomisk Debatt.

I år ska avtalen för 3 miljoner arbetstagare omförhandlas (75 procent av alla löntagare) och merparten under detta kvartal. För första gången testas det nuvarande systemet, som varit gällande sedan 1997, under en djup lågkonjunktur. Ett möjligt utfall är att samordningen tillfälligt upphör och konjunkturläget på lokal nivå avgör utfallet. Svenskt näringsliv driver nu denna linje med krav på nollavtal på central nivå. En annan möjlighet är att normen upprätthålls trots att industrin avviker eftersom krisen har drabbat denna sektor värst. Detta är LOs önskan.

En viktig fråga för parterna är att se till att årets utfall inte hotar en långsiktigt hållbar lönebildning. En rimlig utgångspunkt är att det behövs en normsättande sektor under normala konjunkturer. Denna sektor måste vara tillräckligt stor för att ta samhällsekonomiska hänsyn, dvs anpassa sig till Riksbankens låginflationsnorm genom att inte utlösa en lågkonjunktur och växande arbetslöshet genom för höga löneökningar som tvingar Riksbanken att höja räntan. En stor normsättande sektor gör också att det finns incitament för efterföljande avtalsområden att sätta sina löner i relation till normgruppen. Här råder samsyn mellan forskningen, företräd av Calmfors i sin artikel, och parterna. Alternativet vore en helt decentraliserad lönerörelse där ingen part tar hänsyn till helheten.

Om samordnade förhandlingar med en normerande sektor ska kunna bibehållas, måste avtalen synkroniseras. Detta kräver samma avtalslängd för alla områden. Historiskt har avtalslängden speglat graden av osäkerhet även om skilda preferenser också spelat in, där arbetsgivarparten traditionellt önskar längre avtal för att få längre fredsperioder. Perioden 1997 till

LEDARE

2010 är unik sedan kollektivavtalssystemet infördes i början på 1900-talet med fyra perioder av långa treårsavtal i obruten följd. Orsaken är den framgångsrika låginflationsregimen och den relativt lugna konjunkturutvecklingen sedan mitten av 1990-talet.

Både IF Metall och Teknikföretagen har uttalat sig för ettårsavtal i årets avtalsomgång med hänvisning till den stora osäkerheten om det fortsatta konjunkturförloppet i efterdyningarna av den globala finanskrisen. Överensstämelsen mellan verkstadsindustrins parter talar för att osäkerhetsfaktorn driver fram ettårsavtal på alla avtalsområden. I efterklokhetens kränka blekhet är det lätt att konstatera att treårsavtalet 2007 var för långt då det fördröjde anpassningen till den globala krisen. En kort avtalslängd i årets avtal skulle också vara lämplig för att inte permanenta eventuella avsteg från samordningen.

Skulle synkroniseringen upphöra finns risken för att vi hamnar i en situation som i makrolitteraturen beskrivs i den överlappande kontraktsmodellen. Ett sådant system kombinerat med preferenser för stabila relativlöner kan förstärka konjunktursvängningarna genom att fördröja anpassningen till störningar. Ett decentraliserat system med starka individuella fackförbund är också förknippat med högre jämviktsarbetslöshet. Ett exempel är den svenska mellankrigstiden då arbetslösheten aldrig understeg 10 procent.

Diskussionen om vilken sektor som ska vara normerande i avtalsrörelsen är viktig. Vi får hoppas att utfallet i årets avtalsrörelse bidrar till att lösa den nuvarande krisen och samtidigt håller dörren öppen för en fortsättning av samordnade löneförhandlingar, oavsett vem som får rollen som riktkarl i det långa loppet.

Rikard Forslid   Klas Fregert